หนังสือ "สู่แดนพระพุทธองค์ อินเดีย-เนปาล" โดย พระราชรัตนรังษี (ว.ป.วีรยุทโธ)
ในปัจจุบันมีการจัดพิมพ์จำหน่ายทั่วไป
จึงขอสงวนลิขสิทธิ์ ห้ามคัดลอกเนื้อหาและบทความก่อนได้รับอนุญาต

กุสินารา ดินแดนพุทธปรินิพพาน

คัดตัดตอนจากหนังสือ
"สู่แดนพระพุทธองค์ อินเดีย-เนปาล"
โดย พระราชรัตนรังษี (ว.ป.วีรยุทโธ)

สู่แดนปรินิพพาน

การท่องเที่ยวไปตามพุทธสถานในอินเดีย เห็นเป็นประเภทคนผู้คุ้นศีล ชินวัดเป็นส่วนมาก ที่จะมุ่งไปไหว้พระ ไหว้เจ้ากันเท่านั้นเอง อย่างอื่นที่ตั้งหน้าตั้งตาไปท่องเที่ยวหาความสนุกสนานคงน้อยมาก เว้นเสียแต่ว่าพลัดหลงเข้าไปนั้น เรื่องความสะดวกทางกายหวังให้น้อยไว้ก่อนแหละดี ถ้ามาแบบคนติดสุขชนิดกาวตราช้าง จะมีทุกข์เป็นเพื่อนร่วมเดินทางกับเราอย่างสนิทสนม เช่น นั่งรถจากพาราณสีไปเมืองโครักขปุร์ ระยะทางราว ๒๐๐ กม. เท่านั้นรถวิ่ง ๖ - ๗ ชม.แล้วไปยังกุสินาราอีก ๕๒ กม. รวมแล้ว ๘ ชม.

สิ่งที่ได้จากการนั่งบนรถ แบบไม่มีทางเลือกเช่นนี้ เป็นผลให้เราได้ทบทวนเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไหว้พระสวดมนต์ เหมือนกับว่าเป็นการจำศีลไปในตัว บุญจะค่อยๆ แทรกซึมเข้ามาอย่างไม่รู้ตัว นำเอาความยากลำบากมาประดิษฐ์เป็นดอกบัวทองไปกราบพระบาทพระพุทธเจ้าที่ดินแดนปรินิพพาน หมั่นเจริญกุศล น้อมรำลึกถึงพระพุทธองค์ ที่เสด็จจาริกด้วยพระบาทเปล่ามาที่กุสินาราตั้ง ๘๐ วันในขณะพระชนมายุ ๗๘ พรรษา เรียกว่าพระองค์ทรงลำบากมากกว่าเราซึ่งนั่งในรถแอร์เป็นไหนๆ เพียงเท่านี้ก็เห็นภาพอันชื่นใจเป็นที่สุดแล้ว

เรากำลังเดินตามรอยพระพุทธองค์ไปสู่สถานที่สำคัญตามเส้นทางพุทธกิจ เพื่อเสด็จปรินิพพาน ด้วยพระบาท ภายในคือสังขาร อันเปรียบเหมือนยานที่ใกล้ผุพัง พระองค์ตรัสกับพระอานนท์ที่เมืองเวสาลีว่า บุคคลใดเจริญซึ่งอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ปรารถนาจะให้อายุดำรงอยู่ถึง ๑ กัปป์หรือมากกว่าก็ย่อมทำได้ แต่พระอานนท์มิได้เฉลียวใจ จึงมิได้กราบทูลขอให้พระพุทธองค์ดำรงพระชนม์ชีพถึง ๑ กัปป์ ตามในที่พระองค์ทรงแสดงไว้ กระทั่งเมื่อพระพุทธองค์ทรงตั้งพระทัยแนวแน่ ปลงอายุสังขาร ณ ปาวาลเจดีย์ว่า อีก ๓ เดือนจะดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพาน

อโนมานที

อโนมานที สายน้ำที่อยู่ในความทรงจำของชาวพุทธมาควบคู่กับพุทธประวัติมาโดยตลอด ด้วยว่า อโนมานทีมีความเกี่ยวพันกับพระพุทธเจ้า คราวเมื่อพระองค์เสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ เพื่อประสงค์จะบรรพชา โดยที่ทรงม้ากัณฐกะข้ามสายน้ำอโนมานที และได้ตัดพระเมาลี คือ ปลงพระเกศาอธิษฐานเพศเป็นนักบวช ณ ที่ฝั่งแม่น้ำอโนมานทีนั่นเอง

แม่น้ำอโนมานที ในพระพุทธประวัติฝ่ายเถรวาทกล่าวว่าอยู่ระหว่างพรมแดนเมืองกบิลพัสดุ์ สาวัตถี และเวสาลี ห่างจากกรุงกบิลพัสดุ์ ๓๐ โยชน์ ในพุทธประวัติฝ่าย มหายาน ไม่ได้กล่าวถึงแม่น้ำอโนมาเลย กล่าวถึงแต่เมืองหนึ่ง ชื่ออโนมิยะ อยู่ห่างจากเมืองมัลละ ๑๒ โยชน์ ซึ่งน่าจะสันนิษฐานว่า ชื่อของแม่น้ำได้เรียกตามชื่อเมืองที่ไหลผ่าน

ท่านเซอร์ อเล็กซานเดอร์ คันนิงแฮม สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นแม่น้ำโอมิ **(AUMI)** หรือ อุปานที ในเขตจังหวัดโครักขปุร์ ท่านธรรมโลก สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นแม่น้ำคันฐกะในปัจจุบันนี้เอง ม้าที่ข้ามสายน้ำนี้ชื่อกัณฐกะ ซึ่งอาจจะตั้งชื่อแม่น้ำ หรือแม่น้ำได้ชื่อตามม้าตัวนี้ก็ได้

แม่น้ำอโนมานที ตามความเห็นของคณะสำรวจพุทธสถานในแดนพุทธองค์ทางวิชาการ เห็นว่าอโนมานทีไหลมาจากทางเหนือของเนปาล ผ่านแคว้นมัลละที่รู้จักกันในปัจจุบัน คือ “แม่น้ำอามี” ไหลมาบรรจบกันกับแม่น้ำอจิรวดี หรือเรียกทุกวันว่าราปติ

คณะสำรวจประกอบด้วยนักวิชาการฝ่ายสงฆ์ อาจารย์ผู้ชำนาญทางมหาวิทยาลัยโครักข์ กับมหาวิทยาลัยมคธ มี ดร. **P.C Roey** เป็นต้น กล่าวว่า ท่าน้ำใกล้หมู่บ้านโสหเการะ ตามหลักฐานว่าเป็นเส้นทางสัญจรของพ่อค้าวานิชนำกองเกวียนข้ามแม่น้ำอโนมามาแต่โบราณ เพื่อติดต่อการค้ากับเมืองสำคัญต่าง ๆ เช่น เมือง ปาฏลีบุตร พาราณสี โกสัมพี ราชคฤห์ เป็นต้น และยังได้สรุปว่า น่าจะเป็นที่ตัดพระเมาลีของ เจ้าชายสิทธิธัตถเ เพราะมีการขุดค้นพบซากสถูป มีสระน้ำโบราณอยู่ในบริเวณใกล้เนินดินด้วย

เมืองโครักขปุร์

ก่อนเข้าสู่เขตเมืองกุสินารา ทางนี้จะต้องผ่านเมืองโครักขปุร์ ชุมทางรถไฟจากกัลกัตตา เดลี พาราณสี สมัยอังกฤษมีอำนาจเป็นที่ตั้งศาลาว่าการรัฐยูไนเตรดปอร์วิน มีอายุเมืองไม่น้อยกว่า ๕๐๐ ปี กองทัพมุสลิมเคยบุกมาถึงที่นี้เหมือนกัน แต่ไม่ได้ยึดครอง เพียงแต่มอบให้ราชาคนเดิมปกครองในฐานเมืองขึ้นเท่านั้น สมัยอังกฤษ ปกครองอินเดีย ใช้กองทหารรับจ้างกูรข่าของเนปาลเป็นกำลังรบ เป็นเหตุให้เขตลุมพินีที่เป็นเขตปกครองเดียวกันกับกุสินาราไปขึ้นต่อเนปาลตั้งแต่บัดนั้น

โครักขปุร์ เรียกตามนามของโครักขนาถ ๑ ใน ๑๐ แห่งวิษณุอวตาร เป็นเมืองชายแดนของรัฐอุตตรประเทศ มีอาณาเขตติดกับประเทศเนปาลมากกว่าที่อื่น ๆ เคยเป็นที่ประกอบพิธีมอบพระบรมสารีริกธาตุ ที่ขุดได้จากปิปวาร์เมืองกบิลพัสดุ์ใหม่ของอินเดีย มอบให้ผู้แทนพระองค์สมัยรัชกาลที่ ๕ และครั้งหนึ่งอังกฤษถูกขอให้ไปจัดการบริหารงานตำรวจ ก็ได้ส่งชาวอินเดียวจากเมืองโครักขปุร์ที่เห็นว่ามีความซื่อสัตย์เข้าไปทำงานในประเทศไทย เป็นเหตุให้ชาวโครักขปุร์ไปตั้งหลักปักฐานที่เมืองไทยไม่น้อยทีเดียว

ตำบลกาเซีย

นครกุสินารา ปัจจุบันได้แก่ ตำบลกาเซีย **(Kasia)** ในเขตจังหวัดกุศินาคาร์ **(kushinagar)** รัฐอุตตประเทศ เคยเป็นเมืองหลวงของแคว้นมัลละ มีชื่อเรียกกันหลายชื่อ เช่น กุสาวดี กิสินครี กุสิคราม กิสินคร หลวงจีนถังซัมจั๋งเรียกว่า เกา สิน นคโร ปัจจุบันเรียกตามภาษาสันสกฤตว่า สุศินาคาร์ **(Kushinagar)** ตามภาษาบาลีว่า กุสินารา **(Kusinara)**

ซากของเมืองกุสินารา ที่ได้หลักฐานยืนยันแน่นอนจากการขุดค้นของนักสำรวจก็คือ สาลวโนทยาน สถานที่เสด็จปรินิพพานของพระพุทธองค์ ซึ่งมีเรียกในท้องถิ่นว่า มาธา กุน รว กา โกฏิ **(Matha-Kunwar-Ka-Kot)** ส่วนที่ยังไม่ได้ขุดค้นซึ่งนักโบราณคดีรวมทั้งชาวพุทธในอินเดียลงความเห็นว่า ได้แก่หมู่บ้านที่มีชื่อว่า อนรุธวา หรือ อนิรุธวา **(Anarudhwa or Anirudhwa)** ซึ่งอยู่ห่างที่เดส็จปรินิพพานไปทางตะวันออกเฉียงใต้ใกล้กับวัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ ส่วนที่ตั้งของเมืองปาวาชาวพุทธอินเดียเห็นว่า ได้แก่ตำบล ปทาเรานา **(Padarauna)** อยู่ห่างจากกุสินาราไปทางเหนือ ๑๙ กม. หรือ ๑๒ ไมล์ ในเขตจังหวัดกุสินารา มีหมู่บ้านชื่อ ฟะซิลนคร **(Fazil Nagar)** หรือเจติยันวา **(Chetiyanwa=**หมู่บ้านเจดีย์) ซึ่งอยู่ห่างจาก ที่เสด็จปรินิพพานไปทางตะวันออกเฉียงใต้ ระยะ ๑๖ กม. หรือ ๑๐ ไมล์ มีซากโบราณสถานอยู่มาก

นครกุสินารา

นครกุสินาราเป็นสังเวชนียสถานแห่งหนึ่งที่พระพุทธเจ้าโปรดเลือกเป็นที่ปรินิพพานด้วยพระองค์เอง ทั้งที่พระอานนท์กราบทูลให้ทรงเลือกเมืองใหญ่เพื่อเป็นที่ปรินิพพาน เช่น จำปา ราชคฤห์ เมืองสาวัตถี เมืองสาเกต เมืองโกสัมพี และเมืองพาราณสี เมืองใดเมืองหนึ่ง พระพุทธองค์ทรงยืนยันกับพระอานนท์ว่า กุสินาราในอดีตชื่อว่า กุสาวดี มีพระจักรพรรดิราชามหาสุทัสสนะ เป็นผู้ครองนคร เป็นศูนย์กลางของเมืองใหญ่ถึง ๘๔,๐๐๐ เมือง มั่งคั่งอุดมสมบูรณ์มาก มีประชากรหนาแน่นสมบูรณ์ด้วยสิ่งของต่าง ๆ นานาชนิด กึกก้องไปด้วยศัพท์สำเนียงทั้งกลางวันและกลางคืน ๑๐ ชนิด มีอาณาเขตยาวถึง ๑๒ โยชน์ กว้าง ๗ โยชน์ แต่ตามที่หลวงจีนถังซัมจั๋งไปพบบอกว่า มีอาณาบริเวณ ๑๐ ลี้โดยรอบ

กุสินาราในอดีตเป็นเมืองการค้าที่สำคัญ ตั้งอยู่ระหว่างเมืองสาวัตถี กับเมืองราชคฤห์ และเมืองพาราณสี ตัวเมืองตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำหิรัญวดี ประวัติศาสตร์เก่าแก่ได้บอกระยะทางระหว่างกุสินารากับเมืองอื่นไว้ คือ กุสินาราอยู่ห่างจากเมืองปาวา ๓ คาวุต ห่างจากเมืองราชคฤห์ ๒๕ โยชน์ ห่างจากเมืองสาคละ ๑๐๐ โยชน์ ห่างจากเมืองสาวัตถี ๗๐๐ หรือ ๕๐๐ ลี้ พระพุทธองค์เสด็จมากุสินาราหลายครั้ง ชาวกุสินารามีความจงรักภักดีในพระพุทธเจ้าเป็นอย่างยิ่ง ถึงกับตั้งกฎเกณฑ์ปรับไหมราษฎรผู้ไม่รับเสด็จและไม่อาราธนาเข้าสู่เมือง ข้อความนี้ปรากฏในพระวินัย ครั้งหนึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับที่พลิหลณวัน ป่าใกล้เมืองกุสินารา ทรงแสดงกุสินาราสูตรกินติสูตร มหาสุทัส สนสูตร และมหาสุทัสสนชาดก

ในอรรถกถาสุมังคลวิลาสินี แสดงเหตุผลที่ทรงพิจารณาในการเลือกเมืองปรินิพพานไว้หลายประการ คือ

๑. เป็นการเหมาะสมที่จะประกาศมหาสุทัสสนสูตร
๒. พระสุภัททปัจฉิมสาวก กำลังอยู่ที่กุสินารา
๓. โทณพราหมณ์เป็นผู้แก้ปัญหาแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

บรรยากาศวันปรินิพพาน

สมัยนั้น กรุงกุสินาราดารดาษไปด้วยดอกมณฑารพ โดยถ่องแถวประมาณแค่เข่า ครั้งนั้น พวกเทวดาและพวกเจ้ามัลละกรุงกุสินารากระทำการสักการะบูชาพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคม ดอกไม้ ของหอมที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ อัญเชิญพระบรมศพไปทางทิศอุดร ออกไปโดยทางทวารทิศบูรพา แล้ววางพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าบนจิตกาธาน ณ มกุฎพันธนเจดีย์ของ เจ้ามัลละ

สมัยนั้น พระมหากัสสปะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป เดินทางจากเมืองปาวาสู่กรุงกุสินารา พระมหากัสสปะแวะนั่งพักที่โคนไม้ต้นหนึ่ง

ขณะนั้น อาชีวกคนหนึ่งถือดอกมณฑารพจากเมืองกุสินาราเดินทางไปสู่เมืองปาวา พระมหากัสสปะได้เห็นอาชีวกนั้นมาแต่ไกล จึงถามอาชีวกนั้นว่า *"ดูก่อนผู้มีอายุท่านได้ทราบข่าวพระบรมศาสดาของเราบ้างหรือไม่"* อาชีวกตอบว่า *"เราทราบอยู่ พระสมณโคดมปรินิพพานได้ ๗ วันเข้าวันนี้ ก็ดอกมณฑารพที่ถือนี้เรานำมาจากที่นั้น"*

สถานที่เสด็จดับขันธ์

หากมีคำถามว่า เพราะเหตุใด พระพุทธองค์จึงทรงมีพระประสงค์ที่จะเสด็จมาปรินิพพานยังเมืองกุสินารา ทั้งที่จะต้องเดินทางจากที่ ๆ พระองค์ประสูติ ตรัสรู้ และแสดงปฐมเทศนา มาเป็นระยะทางแสนไกล

เหตุผลโดยย่อที่แสดงไว้ในอรรถกถา มี ๓ ข้อ คือ

๑. เพื่อแสดงมหาสุทัสสนสูตร ชนเป็นอันมากเมื่อฟังพระธรรมเทศนาของตถาคตแล้วจักสำคัญกุศลว่าควรกระทำ

๒. เพื่อโปรดปัจฉิมสาวก คือ สุภัททปริพาชกให้บรรลุมรรคผลนิพพาน

๓. เพื่อโทณพราหมณ์จักระงับการวิวาท และทำหน้าที่แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

ในสมัยแห่งการเสด็จปรินิพพาน พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ สาลวัน ใกล้กรุงกุสินารา พระอานนท์ทราบทูลขอร้องว่า *"ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าอย่าเสด็จปรินิพพานในเมืองเล็ก เมืองดอน กิ่งเมือง เช่นนี้เลย เมืองใหญ่ เช่น ราชคฤห์ สาวัตถี โกสัมพี พาราณสี เหล่ากษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล คหบดีมหาศาล ที่เลื่อมใสในพระตถาคตมีอยู่มาก ท่านเหล่านั้นจักกระทำสักการะบูชาสรีระของตถาคตเจ้า"*

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า *"อานนท์ กุสินารานี้แต่ปางก่อนเป็นราชธานี มีนามว่า กุสาวดี พระเจ้ามหาสุทัสสนะเป็นกษัตริย์ ได้รับมุรธาภิเษกทรงเป็นพระราชาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ กุสาวดีเป็นเมืองที่มั่งคั่งรุ่งเรือง มีชนมาก มีภิกษาหาได้ง่าย"*

"กุสาวดีราชธานี ไม่เคยเงียบจากเสียงช้าง เสียงม้า เสียงรถ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงพิณ เสียงขับร้อง เสียงกังสดาล เสียงประโคม และเสียงชนทั้งหลายว่า ท่านจงมาดื่ม จงมาบริโภคเถิด ทั้งกลางวันและกลางคืน"

พระพุทธองค์ตรัสเล่าถึงอานิสงส์แห่งทาน ที่พระเจ้ามหาสุทัสสนะทรงได้รับในครั้งนั้นว่า พระเจ้ามหาสุทัสสนะทรงถวายทานในสมณะทั้งหลายด้วยสมณบริขาร อุปถัมภ์พราหมณ์ทั้งหลายด้วยพราหมณ์บริขาร ทรงดำริจัดหาความสุขแก่ชาวนครของพระองค์ โดยให้ทานแก่มหาชนทั้งหลาย ด้วยเครื่องอุปโภค บริโภค และวัตถุที่ต้องการทั้งปวงของชนเหล่านั้น ผู้ใดปรารถนาสิ่งใดก็รับเอาไป การงานอย่างอื่นของชาวนครทั้งหลายไม่มี ชาวชมพูทวีปบริโภคทานของพระราชาเท่านั้น

พระเจ้ามหาสุทัสสนะทรงปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ทรงประพฤติพรหมจรรย์ทรงเจริญพรหมวิหารธรรม ๔ หลังจากสวรรคตได้เสด็จเข้าถึงพรหมโลกแล้ว พระพุทธองค์ตรัสสอนพระอานนท์ว่า อานนท์ เธอจงดูเถิดสังขารเหล่านั้นล่วงไป ดับไป แปรไปหมดแล้ว อานนท์ สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้ ไม่ยั่งยืนอย่างนี้ ไม่น่ายินดีอย่างนี้ อานนท์ เพราะเหตุนี้ควรจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง เพราะเมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จึงหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นแล้ว ย่อมมีญาณรู้ว่าชาติสิ้นแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว

เมื่อได้พรรณนาความรุ่งเรืองแห่งเมืองกุสาวดีให้พระอานนท์ฟัง พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า *"อานนท์ พระเจ้ามหาสุทัสสนะในสมัยนั้นคือเราตถาคตในปัจจุบัน เราย่อมรู้ที่ทอดทิ้งร่างกาย อานนท์ เราไม่เห็นสถานที่ใดในโลก ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมเทวดา และมนุษย์ ที่ตถาคตจะทอดทิ้งร่างกายเป็นครั้งสุดท้าย นอกจากสถานที่นี้"*

สาลวโนทยาน

เมื่อครั้งพระพุทธองค์เสด็จสู่นครกุสินารา เพื่อปรินิพพานที่เมืองนี้ ชาวบ้านยังเรียกชื่อเดิมว่า กุศินาคาร์ หรือ กุสินารา บางส่วนนิยมเรียกกันในชื่อว่า *"มถากุนวาร์"* หรือ *"มถากัวร์"* ซึ่งเลือนมาจากคำว่า *"มฤตกุมาร"* แปลว่า *"เจ้าชายสิ้นชีพ"* หมายถึงพระพุทธองค์เสด็จมาเข้าปรินิพพานที่นี่นั่นเอง

ในมหาปรินิพพานสูตร เรียกที่นี่ว่า สาลวัน ซึ่งแสดงว่ามีต้นสาละเป็นหลักอยู่ในคัมภีร์สารัตถัปกาสินี เรียกที่นี่ว่า อุปวัตตนะ ซึ่งหมายถึงที่ปรินิพพาน คือ เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมาถึงที่นี่ได้ ได้เสด็จขึ้นที่ประทับบนกูฏาคารศาลาของมัลลกษัตริย์ ซึ่งทรงสร้างไว้เป็นที่พักผ่อนในระหว่างที่เสด็จมาประพาส กูฏาคารศาลาหลังนี้ตั้งอยู่ระหว่างไม้สาละคู่หนึ่ง ซึ่งมีลำต้นกลมงามประดุจต้นตาล มียอดน้อมเข้าหากัน

พระพุทธองค์ตรัสขอให้พระอานนท์จัดตั้งที่นอน ผินศีรษะไปทางเหนือระหว่างไม้สาละคู่นั้น เมื่อพระองค์ประทับสีหไสยาสน์ก็ปรากฏสิ่งอัศจรรย์ขึ้น กล่าวคือต้นสาละผลิดอกออกผลผิดฤดูกาล หล่นพรูลงมาถวายสักการะบูชาพระตถาคต พระบรมศาสดา จึงตรัสแก่พระอานนท์ว่า *"อานนท์ การบูชาก็เท่านี้แหละ ตถาคตมิได้ยินดีเท่ากับภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้ได้ประพฤติตาม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติธรรมด้วยดี เป็นการบูชาอย่างสูงต่อพระตถาคต"*

นายวินเชนต์ สมิธ เข้าใจว่าเมืองกุสินาราอยู่ในประเทศเนปาล ห่างจากกฐมาณฑุ ประมาณ ๓๐ ไมล์ แต่ก็ยังหาสถานที่ไม่พบ ในพุทธประวัติธิเบตบอกว่าเมืองกุสินาราอยู่ในแคว้นอัสสัม และทุกวันนี้ชาวพุทธ ธิเบต ลาดัข ภูฐาน และจีนตะวันตกเฉียงใต้ ยังนิยมไปนมัสการเมืองกุสินารา ในแคว้นอัสสัม มีวัดแห่งหนึ่งเรียกว่าฮาโช ใครจะอธิบายว่า ฮาโช ไม่ใช่กุสินาราก็ไม่เชื่อ

พระสถูปปรินิพพาน

พระเจ้าอโศกมหาราช เคยเสด็จมายังสถานที่ปรินิพพาน ณ เมืองกุสินาราแห่งนี้ และได้บริจาคพระราชทรัพย์หนึ่งแสนรูปี โปรดดำริให้ก่อสร้างพระสถูปขนาดใหญ่ขึ้น ณ ที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ภายใต้ต้นสาละทั้งคู่ เมื่อวันเพ็ญวิสาขบูชา โดยสร้างคร่อมแท่นปรินิพพาน พร้อมด้วยต้นสาละนั้นเอง มีลักษณะทรงบาตรคว่ำ สูงราว ๗๐ ฟุต บนยอดมีฉัตร ๓ ชั้น

สถูปปรินิพพานเก่าแก่โบราณนี้ มีการบูรณะกันหลายสมัย ด้วยศรัทธาที่มาก จึงทำให้สถูปนี้สูงใหญ่ขึ้น และกาลเมื่อพระพุทธศาสนาเสื่อมทรุดลง ก็เป็นเหตุให้ทรุดโทรมตามลำดับ ผู้มาแสวงบุญทั้งหลาย จะพากันตั้งใจมาประทักษิณเวียนรอบหรือนั่งเจริญภาวนาเพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชา นับว่าเป็นการยังความไม่ประมาทให้เกิดขึ้นได้

พุทธวิหารปรินิพพาน

เสียงสวดมนต์ประกอบกับกลิ่นควันธูป และภาพที่ปรากฏข้างหน้าเป็นพระนอน ปางปรินิพพานนั้น ที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจของพวกเราชาวพุทธผู้ได้มากราบไหว้ราวกับว่าพระปฏิมากรรมนี้เป็นศพคนตาย จริง ๆ ดวงตาหรี่ลงเกือบหลับสนิท สีหน้าแสดงความหมดกังวลทุกอย่าง นี่เองคือ พระพุทธองค์ของเรา เมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ ที่นี่ ทำให้เกิดความรู้สึกเหมือนกับได้นมัสการพระบรมศพพระบรมศาสดาจริง ๆ นับว่าปฏิมากรรมชิ้นสี้สร้างได้สมสัดส่วนสมจริง ทำให้รู้สึกว่าพระพุทธเจ้าเพิ่งจากพวกเราไปเมื่อสักครู่นี่เอง

บริเวณภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธไสยาสน์ปางปรินิพพาน มีขนาดความยาว ๒๓ ฟุต ๙ นิ้ว กว้าง ๕ ฟุต ๖ นิ้ว องค์พระยาว ๑๐ ฟุต สูง ๒ ฟุต ๑ นิ้ว มีผู้ศรัทธานำผ้าจีวรสีทองเหลืองอร่ามมาถวายมิได้ขาด ในคราวที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จมานมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ โปรดพระราชทานผ้าห่มน้อมคลุมเป็นพุทธบูชาด้วย ประทับนั่งทอดพระเนตรพระพุทธสรีระบรรทมเหนือพระแท่น ผ้าคลุมยาวลงแค่พระบาท ส่วนพระพักตร์ก็ปิดแค่พระศอ กำหนดพุทธานุสสติ เห็นภาพพระบรมพระศพสมมตินี้แล้ว ทำให้คิดเสียดายว่า พระพุทธองค์นี้น่าจะประทับอยู่นาน ๆ เราจะได้มีบุญได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระองค์บ้าง

พุทธปฏิมากรรมแกะสลักจากหินจุณศิลาก้อนเดียว จากเมืองซูนาร์ **(Chunar)** ใกล้กับเมืองพาราณสี ที่ฐานเป็นรูปปั้นของปัจฉิมสาวก พระอรหันต์องค์สุดท้ายที่ทันเห็นพระพุทธองค์ ถัดไปเป็นพระอนุรุทธะผู้เข้าสมาบัติ ตามดูพระพุทธองค์จนเข้าสู่ปรินิพพาน ถัดมาเป็นรูปพระอานนท์กำลังโศกเศร้า

มกุฏพันธนเจดีย์

พุทธสถานที่สำคัญในเมืองกุสินารามีมหาปรินิพพานสถูปโทณพราหมณ์เจดีย์และมกุฏพันธนเจดีย์**(The Cremation Stupa-Ramabhar)** ที่ถวายพระเพลิงพุทธสรีระ ซึ่งมีชื่อท้องถิ่นว่า รามภาร์-กา-ดีลา **(Rambhar-ka-tila)** อันเป็นที่ประกอบพิธิอภิเษกในการเข้ารับตำแหน่งเป็นรัฐบาล มัลลกษัตริย์ได้ยกขึ้นเป็นที่ถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ โดยตั้งเชิงตะกอนขึ้นในบริเวณ มกุฏพันธนเจดีย์ เมื่อถวายพระเพลิงแล้ว จึงก่อพระสถูปลง ณ ที่ถวายพระเพลิงนั้นท่ามกลางทาง ๔ แพร่ง สถูปนั้นปัจจุบันชาวบ้านเรียกว่า รามาภาร์ หลวงจีนมานมัสการสถานที่นี่ ได้บันทึกไว้ว่าเห็นวิหารใหญ่หลังหนึ่ง ชื่อมกุฏพันธนะ มีภิกษุอยู่ในวิหารถึง ๑๐๐ รูป

ในพระพุทธประวัติกล่าวว่า เมื่อได้ทำการสักการะบูชาพระบรมศพครบ ๗ วัน มัลลกษัตริย์ ก็เตรียมการอัญเชิญพระพุทธสรีระไปถวายพระเพลิง ตอนแรกคิดจะชลอพระพุทธสรีระไปทางทิศใต้ แล้วถวายพระเพลิงนอกเมือง แต่เมื่อมัลลาปาโมกข์เข้าไปจะยกพระพุทธสรีระก็เกิดอัศจรรย์ยกไม่ขึ้น พระอนุรุทธะจึงชี้แจงว่า ความประสงค์ของมัลลกษัตริย์ไม่ตรงตามความประสงค์ของเทพยดาเจ้า เทพยดาประสงค์จะให้นำขบวนพระพุทธสรีระไปทางทิศเหนือเข้าสู่ตัวเมืองกุสินารา แล้วผ่านกลางเมือง ไปออกประตูเมืองด้านตะวันออก ตรงไปยังมกุฏพันธนเจดีย์ แล้วถวายพระเพลิงที่นั่น

มัลลกษัตรย์ทราบความประสงค์ของเทพยดาเช่นนั้น จึงตกลงแห่พระพุทธสรีระไปตามเส้นทางที่กล่าวจนถึงมกุฏพันธนเจดีย์ จึงอัญเชิญพระพุทธสรีระขึ้นสู่เชิงตะกอนไม้แก่นจันทน์สูงถึง ๑๒๐ ศอก แล้วก็จุดเพลิง แต่เกิดอัศจรรย์อีก ไฟไม่ติด ทำอย่างไรก็ไม่ติด มัลลกษัตริย์จึงรับสั่งถามอนุรุทธะว่า เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น พระอนุรุทธะทูลชี้แจงว่า เทพยดาเจ้ายังคอยพระมหากัสสปะ สาวกผู้ใหญ่ก่อน ขณะที่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธ์สู่ปรินิพพาน พระมหากัสสปะอยู่ในป่าใกล้เมืองปาวา เมื่อทราบข่าวการปรินิพพาน ก็รีบเดินทางมายังมกุฏพันธนเจดีย์ กระทำประทักษิณาวัตรพระพุทธสรีระ ๓ รอบ แล้วเข้าไปกราบพระบาทขอประทานอภัยโทษในทุกสิ่งทุกอย่างที่อาจล่วงเกิดไว้ ทันทีนั้นไฟก็ลุกขึ้นที่เชิงตะกอนด้วยอานุภาพแห่งเทพยดาเหล่านั้น

ยังมีเรื่องน่ารู้ อีกมากมายจาก "สู่แดนพระพุทธองค์" ตอนนี้
อย่างเช่น

พระอริยสงฆ์ชาวแคว้นวังสะ
พระเถระผู้อายุยืน
พระปิณโฑล ภารทวาชเถระ
จุฬาตรีคูณ
พระอรหันต์องค์น้อย
พระเจ้าอโศกมหาราช
จดหมายเหตุหลวงจีน
สถูปบ้านนายจุนทะ
อาหารมื้อสุดท้าย
จุนทกัมมารบุตร
แม่น้ำกกุธานที
ปัจฉิมกาล
พระพุทธวาจาในเวลาสุดท้าย
กุสินาราสูตร ๑
กุสินาราสูตร ๒
เสด็จกุสินาราเป็นครั้งสุดท้าย
เทวดาหมื่นโลกธาตุ
ต้นคิดทำสังคายนา
ผู้จ้วงจาบพระธรรมวินัย
ต้นแบบประเพณี
ประวัติการขุดค้น
การปรินิพพาน
แจ้งข่าวการปรินิพพาน
ทัศนะจากอินเดีย
ราชบัณฑิตทัศนะ
การบูรณะ
สิ่งที่เหลือจากการเผาไหม้
ปรินิพพาน ๓
พระพุทธสารีริกธาตุ
สถานที่แจกพระบรมสารีริกธาตุ
โทณพราหมณ์วาที
โทณพราหมณ์เจดีย์
วิหารมถาถัวร์
มัลลกษัตริย์
สัณฐาคาร
พระเจ้าจักรพรรดิมหาสุทัสสนะ
ฤทธิ์ ๔ ของมหาสุทัสสนะ
สระโบกขรณี
ท้าวสักกะสร้างธรรมปราสาทถวาย
พระเจ้ามหาสุทัสสนะสวรรคต
สังเวคกถา
การฟื้นฟูกุสินารานคร
ความสำคัญของเมืองกุสินารา
วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์
วัดนานาชาติ

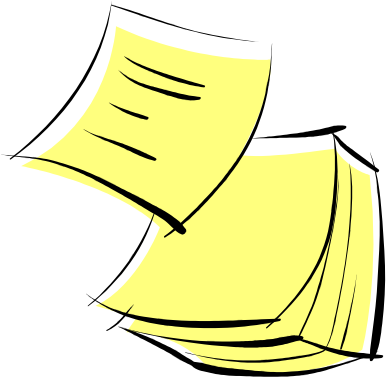

ติดตาม หาอ่านได้ จากในหนังสือ นะคะ